

Kuopion kaupungin ja Kansalliskirjaston välinen yhteistyösopimus e-kirjastopalveluiden tuottamiseksi

Hyvinvoinnin edistämisen lautakunta 21.02.2024 § 3
996/12.03.02/2024

Valmistelijat / lisätiedot:
kirjastotoimenjohtaja Päivi Savinainen, Kirjastopalvelut, puh. 044 718 2311
järjestelmä- ja verkkopäällikkö Lissu Rossi, puh. 044 718 2335
etunimi.sukunimi(at)kuopio.fi

Päätösehdotus

apulaiskaupunginjohtaja HEP KOP Pekka Vähäkangas

Hyvinvoinnin edistämisen lautakunta

- a) päättää, että Kuopion kaupunki liittyy mukaan kuntien yhteiseen e-kirjastoon
- b) päättää, että liittyminen tapahtuu heti sen mahdollistuttua 23.4.2024 tai sen jälkeen

Päätös

Hyvinvoinnin edistämisen lautakunta hyväksyi päätösehdotuksen.

Janne Hentunen saapui kokoukseen klo 16.20, Kaisa Kantele klo 16.22 ja Teija Savolainen-Lipponen klo 16.34 asian käsittelyn aikana.

Selostus

Suomessa on tällä hetkellä noin 30 erilaista e-kirjastokokoelmaa, joiden laajuus vaihtelee suuresti. Eri aineistotyyppit sijaitsevat erilaisilla teknisillä alustoilla. Tämän on koettu johtavan siihen, etteivät e-aineistot ole kuntalaisten käytössä yhdenvertaisesti koko maassa. Kuopion kaupunginkirjastossa on tällä hetkellä käytössä e-kirjojen ja e-äänikirjojen lainauspalvelu Biblio, jonka sopimus päättyy 22.3.2024. Lisäksi on erillinen kotimaisten e-lehtien palvelu ePress. Kuntien yhteiseen e-kirjastoon tulevat kotimaiset e-aikakauslehdet eivät kuulu tällä hetkellä Kuopion kaupunginkirjaston e-valikoimaan.

Vuosina 2022-2023 Helsingin kaupunginkirjasto veti ja OKM:n rahoitti e-kirjastohankkeen, jonka tavoitteena oli rakentaa Suomen kunnille yhteinen e-kirjasto, jossa e-aineistokokoelma on käytettävissä yhden helppokäyttöisen mobiilisovelluksen ja myöhemmin myös verkkosivun kautta. Hankkeen aikana valittiin e-kirjaston tekninen ratkaisu ja kilpailutettiin teknologiakumppanit sitä rakentamaan. E-kirjastolle sovittiin ylläpitäjäksi Helsingin Yliopiston yhteydessä toimiva Kansalliskirjasto, jonka tehtävänä on kehittää ja tarjota kansallisia palveluja myös yleisille kirjastoille ja edistää kirjastoalan kotimaista ja kansainvälistä yhteistyötä (Yliopistolaki 558/2009). Lisäksi luotiin e-kirjastolle toimintamallit, valmisteltiin sopimusluonnokset liitteineen kuntien yhteiseen e-kirjastoon liittymistä varten sekä neuvoteltiin sisällöntuottajien kanssa ja hankittiin aineistoja yhteiseen e-kirjastoon.

E-kirjaston teknologiaratkaisuksi hanke valitsi avoimen lähdekoodin ratkaisun. Tämä tarkoittaa sitä, että tekninen alusta ja ratkaisu eivät ole heti valmiita. Hankkeessa on kuitenkin vakuutettu tämän mallin paremmuudesta kaupallisiin ja valmiisiin ratkaisuihin verrattuna, sillä hanke näkee tässä suuria mahdollisuuksia kehitystyölle. Alustaratkaisun kehitystyöstä on vastannut Ellibs Oy ja tunnistautumISRatkaisusta Digiloikka Oy. Alustaratkaisun kehitystyössä avointa lähdekoodia on muokattu vastamaan Suomen yleisten kirjastojen tarpeita ja lisäksi toteutus on käsittänyt tunnistautumISRatkaisun liittämissä alustaan sekä aineistorajapintojen toteutukset. Hanke kertoo loppuraportissaan,

että e-kirjasto täyttää avautuessaan sille asetetut perusodotukset ja on tietoturvallinen. Sopimusaineistoon kuuluu liitteenä Henkilötietojen käsittelyn ehdot, ja Kansalliskirjaston tekemässä oheisaineistossa (E-kirjaston käyttöehdot) todetaan, että henkilötietojen käsittelyssä noudatetaan EU:n yleistä tietosuojaa-asetusta ja kansallista tietosuojalainsäädäntöä.

Kansalliskirjasto ja siihen perustettu e-kirjastoyksikkö avaa kuntien yhteisen e-kirjaston 23.4.2024 UNESCO:n kansainvälisenä kirjan ja tekijänoikeuksien päivänä sekä Kirjan ja ruusun päivänä. Tuolloin kuntalaisten on mahdollista ladata e-kirjaston mobiilisovellus, kirjautua e-kirjastoon vahvan tunnistautumisen avulla ja ryhtyä lainaamaan aineistoa, mikäli oma kotikunta on liittynyt mukaan e-kirjastoon ja solminut siitä sopimuksen Kansalliskirjaston kanssa 15.3.2024 mennessä. E-kirjasto tarjoaa alussa lainattavaksi e-kirjoja ja e-äänikirjoja suomeksi, ruotsiksi, englanniksi ja jossain määrin myös muilla kielillä sekä kotimaisia digilehtiä. Ulkomaiset e-lehdet ja e-elokuvat on kilpailutettu erikseen kansallisesti ja niiden sopimukset ovat toistaiseksi erillisinä voimassa.

Vaikka Kansalliskirjasto ja sen e-kirjastoyksikkö hallinnoi kuntien yhteistä e-kirjastoa, niin kunnat ovat yhä mukana sen kehittämistyössä. E-kirjaston toimintaa Kansalliskirjaston e-kirjastoyksikössä ohjaa ohjausryhmä, jossa on mukana kuntien edustajia. Lisäksi palvelun ohjaukseen ja kehittämiseen osallistuvat erilaiset työryhmät, joissa on mukana kuntien kirjastojen henkilöstöä. E-kirjastoyksikkö toimii muutoinkin tiiviissä yhteistyössä yleisten kirjastojen kanssa. Kirjastoammattilaiset kunnissa mm. valitsevat työryhmissä e-kirjastoon hankittavat aineistot, vastaavat yhteisen e-kokoelman muodostamisesta, ohjaavat asiakkaita e-kirjaston käyttäjiksi ja opastavat palvelun käytössä. E-kirjastoon liittyneille jäsenkunnille ja -kirjastoille järjestetään säännöllisesti avoimia tilaisuuksia, joissa esitellään e-kirjaston toimintaa ja kehittämissuunnitelmia, kuullaan jäseniä ajankohtaisista teemoista sekä valitaan ohjausryhmän jäsenet. Kuopion kaupunginkirjastosta kolme työntekijää on valittu alustavasti ja ehdollisena työryhmiin.

Kuntien yhteistä e-kirjastoa voivat käyttää ne kuntalaiset, joiden kotikunnat ovat liittyneet siihen ja solmineet Kansalliskirjaston kanssa sopimuksen liittymisestään e-kirjastoon. Kansalliskirjaston laatimien e-kirjaston käyttöehtojen mukaan sopimus Kansalliskirjaston ja kuntalaisen välillä tulee voimaan, kun kuntalainen hyväksyy käyttöehdot ja rekisteröityy palveluun. Alle 13-vuotias lapsi tarvitsee tähän huoltajan suostumuksen.

Kunnan ja Kansalliskirjaston välisen yhteistyösopimuksen luonnos Kuntien yhteisestä e-kirjastosta ja sopimuksen liitteet ja oheisaineistot olivat kommentoitavissa 19.12.2023-17.1.2024. Luonnosten tekemisessä e-kirjasto -hanke on käyttänyt apuna Kuntaliiton kommentointia. Kuopion osalta kommentointia tekivät kaupunginlakimies Vesa Toivanen, kirjastotoimenjohtaja Päivi Savinainen, kirjaston järjestelmä- ja verkkopäällikkö Lissu Rossi, kirjaston asiakas- ja kokoelmapäällikkö Johanna Vuorinne, tietohallintopäälliköt Ilkka Kukkonen ja Martti Vanala sekä tietosuojavastaava Ulla Riva.

Kansalliskirjasto huomioi osan kuntien kommentteista ja muokkasi niiden perusteella lopullista sopimusaineistoa, joka saapui kuntiin 29.1.2024. Kommentoijat näkevät asiassa kehityskohteita, jotka toimitetaan Kansalliskirjastolle. Pelkän sopimustekstin ja liitteiden perusteella on vaikea todentaa, että millainen palvelu on asiakkaalle käyttäjä. Tahtotilana Kansalliskirjastossa on kuitenkin tehdä siitä mahdollisimman hyvä yhteistyössä yleisten kirjastojen kanssa asiakaspalautteet huomioiden.

Kuntien yhteisen e-kirjaston hinta on liittymisen aikana 0,70 € / asukas vuoden 2026 loppuun saakka. Kuopion asukasluku oli vuoden 2022 lopussa 122 594. Mikäli väkiluku pysyy samana, niin kuntien yhteisen e-kirjaston hinta on Kuopiolle vuodessa 85 816 € ja vuoden 2024 osalta 57 211 €. Vuoden 2027 alusta lähtien määräytyvää maksua tarkistetaan sopimusliitteessä (liite 4, maksut) esitetyn kaavan mukaisesti. Vuonna 2022 käytettiin vastaaviin e-aineistoihin (e-kirjat, e-äänikirjat, kotimaiset digilehdet) 123 486 euroa ja vuonna 2023 48 977 euroa. Noina vuosina Kuopion kaupunginkirjaston e-kokoelmasta puuttuivat e-aikakauslehdet. Vuoden 2022 syksyllä siirryttiin e-kirjoissa ja e-äänikirjoissa klikkimallista lisenssipainotteiseen malliin ja noiden lisenssien voimassaoloaika ylsi myös vuodelle 2023. Tästä syystä kustannukset olivat normaalia suuremmat. Vuonna 2023 e-kirjojen ja e-äänikirjojen tarjonta on ollut niukkaa kustantajien odottaessa tekijänoikeuslain muutoksia ja kuntien yhteistä e-kirjastoa, joten niihin varattua rahaa jäi käyttämättä.

Kansalliskirjasto on oheisaineistoissaan perustellut ja todennut, että kyseessä ei ole hankintasopimus, vaan sopimus horisontaalisesta yhteistyöstä Kansalliskirjaston kanssa, jonka avulla kunta hoitaa oman lakisääteisen velvollisuutensa tarjota e-aineistoja ja Kansalliskirjasto hoitaa omaa yliopistolaissa säädettyä tehtäväänsä tarjota kansallisia palveluja yleisille kirjastoille. Sopimus on voimassa määräaikaisena kolme kalenterivuotta ja sen jälkeen toistaiseksi. Määräaikaisen sopimuskauden jälkeen sopimuspuolet voivat irtisanoa sopimuksen ja irtisanomisaika on kuusi kuukautta sopimuksessa kuvatuksi.

Koska Kaavi ja Tuusniemi kuuluvat Kuopion kaupunginkirjastoon, on Kuopion, Kaavin ja Tuusniemen tehtävä asiassa samanlainen päätös tai ratkaistava e-aineistojen tarjoaminen kunkin kunnan omana päätöksensä toisin.

Vaikutusten arviointi

Liitteenä

Liitteet

996/2024 Yhteistyösopimus E-kirjastopalveluiden tuottamisesta

996/2024 Liite1 Yhteyshenkilöt

996/2024 Liite 2 Henkilötietojen käsittelyn ehdot

996/2024 Liite 3 Palvelutasot

996/2024 Liite 4 Maksut

996/2024 Vaikutusten ennakoarviointi